

Joan Palau Vera, pedagog i geògraf (1875-1919)¹

Josep Oliveras i Samitier
President de la SCG

Joan Palau i Vera va néixer a la València de la República de Veneçuela el 15 de març de 1875 i va morir a Barcelona el 10 de novembre de 1919. Era fill de Joan Palau, comerciant majorista dedicat a la importació i exportació de productes, bàsicament amb Amèrica, que tenia el magatzem per la zona del Passeig de Sant Joan-Triomf, i de M. Jesús Vera, filla d'hisendats de Xile, que heretà terres en aquell estat austral. Segons Alexandre Galí, “la família vivia amb desembaràs i era força considerada en els medis burgesos de la ciutat”. La família era nombrosa, ja que com a mínim Joan Palau Vera comptava amb dos germans i dues germanes més.

Possiblement a causa de l'activitat i viatges dels seus pares, va cursar part del batxillerat en règim d'internat a les Escoles Pies de Barcelona. De les escoles en què cursà els estudis primaris i el batxillerat, en tenia molt mal record, especialment de la corrupció moral existent a l'internat dels escolapis. Sobre l'etapa escolar de la infància i joventut, escriví que no la podia considerar com una època de felicitat i de plàcid desenvolupament personal, “el sortir d'ella i l'entrar a la vida normal alguns hem estat els que hem pogut pronunciar les paraules de Dant al sortir de l'infern: *E quindi uscimmo a riveder le stelle*”.

Després del batxillerat sabem que va estar a Alemanya, però desconeixem si seguí alguns estudis reglats en aquell país. Segons Eugeni d'Ors, defensor d'una pedagogia basada en ideals i que seria professor, protector i amic de Palau Vera, la història del renaixement contemporani de Catalunya va començar el dia en què de tornada d'aquell país, “rico y artista..., dijo con decisión a su familia y a su amigos, admirados, que quería ser maestro de escuela”.

A l'any 1903 vivia de nou a Barcelona i es matriculà d'alumne lliure a la Universitat de Barcelona per cursar Filosofia i Lletres, però el curs següent és traslladà a Madrid on continuà els estudis universitaris i seguí també cursos de la Junta de Ampliación de Estudios de la Institución Libre de Enseñanza, la qual

1. La Societat Catalana de Geografia dedica a Joan Palau Vera el premi per a treballs de recerca d'estudiants de batxillerat, sobre aspectes de la geografia en qualsevol dels seus àmbits temàtics. Per això, ens ha semblat oportú incloure aquest treball, publicat el 2016 en l'Obrador Obert, en l'apartat de Crònica de la Societat Catalana de Geografia.

volia formar elits per aixecar el nivell sociocultural d'Espanya i preconitzava una escola laica, oberta, experimental i formadora de persones actives i ben preparades. A l'any 1906, tornava a estar a Barcelona, on havia iniciat l'aventura pedagògica establint un col·legi, anomenat Mont d'Or, i continuava com a alumne oficial els cursos que li mancaven per acabar la carrera universitària. Acabà la llicenciatura l'any 1908 i al cap de quatre anys obtingué el Grau de llicenciat en l'especialitat de Filosofia.

L'escola la instal·la en una torre al costat del baixador de la Bonanova del ferrocarril de Sarrià. S'hi podia cursar des de pàrvuls (*kindergarten*), primària, batxillerat, fins a estudis de cultura general i comerç, i es preparava també per l'ingrés a l'Escola Industrial de Terrassa. Arribà també a tenir internat i a donar classes especials d'idiomes estrangers. En el tema dels idiomes, Palau dominava el francès, l'anglès, l'italià i l'alemany, tasca en la qual es veié reforçat per la seva esposa Mariana Kernast, austríaca i professora de música.

La direcció de l'Escola Mont d'Or de la Bonanova, l'abandonà l'any 1911 per fundar un internat en plena natura, cap a Matadepera, l'anomenada Escola de Treball al Camp o l'Escola Mont d'Or de Terrassa, que volia aprofundir molt més en els mètodes de l'Escola Nova inspirada en les teories de John Dewey i Ovide Decroly. Per muntar l'escola de Terrassa, s'associà amb el mestre Pere Moles Ormella i també hi treballaven, entre altres professors, les respectives es-

Fotografia cedida per la família de Joan Palau Vera

la qual seria assessor pedagògic fins a la seva mort.

Econòmicament, l'escola de Terrassa, no anava massa bé, i Palau acceptà l'any 1912 l'encàrrec de la Diputació de Barcelona per anar a Roma a estudiar

poses. Els alumnes que volien cursar el peritatge industrial cursaven aquests estudis com a alumnes oficials de l'Escola Industrial de Terrassa i rebien formació complementària a l'escola de Palau Vera. Per conèixer el funcionament d'aquests internats basats en les teories escolars renovadores, havia visitat l'École des Roches a Verneuil-sur-Avre, a Normandia, dirigida per Edmond Demolins, deixeble de Le Play. Aquesta escola estava destinada a formar elits i l'educació intel·lectual anava acompanyada de formació en els camps artístics, físic, moral i social. L'observació de la natura era molt important, i això portà Palau Vera a cercar manuals estrangers sobre diferents disciplines que traduirà i publicarà l'editorial Seix i Barral, de

el mètode Montessori. En tornar, va ser nomenat director de l'Escola de la Casa de Maternitat, on s'implantà l'esmentat mètode entre els alumnes de parvulari. Traduí les obres de la Maria Montessori i inicià una important tasca de renovació de materials escolars a través de l'editorial esmentada anteriorment. La seva relació amb la Diputació de Barcelona i amb el Consell de Pedagogia va venir de la mà del seu mentor Eugeni d'Ors, que era el secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans i persona de la màxima confiança d'Enric Prat de la Riba en temes educatius. Palau segurament coneixia D'Ors de feia anys i formava part del selecte cercle del Seminari de Filosofia que d'Ors dirigia.

Quan la Mancomunitat de Catalunya va voler crear l'Escola de Bibliotecàries, a l'any 1915, es confià la tasca d'organitzar els estudis i l'escola a Eugeni d'Ors, qui també en fou professor. D'Ors encarregà impartir assignatures a persones rellevants com Carles Riba, Manuel de Montoliu, Ramon d'Alòs, o Jordi Rubió (el veritable especialista en biblioteconomia), però no exercí la direcció i posà com a director de l'escola Joan Palau, que a més impartia a tercer curs una Geografia General. Segurament va ser per aquest motiu que Palau traduí la geografia dels Hebertson i redactà els seus manuals d'aquesta disciplina acadèmica. La Geografia era per ell fonamental per a l'educació de les persones, ja que estimulava l'observació, la reflexió i l'establiment de tot un seguit de relacions causa-efecte.

A l'any 1914, va publicar a Seix i Barral una *Geografia Humana* que fou molt important per als coneixements i visions geogràfiques dels estudiants de les escoles de magisteri, comerç i bibliotecàries. Es tractava de la traducció del llibre d'A.J. i F.D. Hebertson, *Man and his work: An Introduction to Human Geography*, que Palau Vera coneixia de feia anys, ja que al 1909 n'havia ensenyat i comentat un exemplar a l'Alexandre Galí en una visita que aquest féu al col·legi Mont d'Or. Aquesta obra havia aparegut a Anglaterra el 1899 i els seus autors eren Andrew John Hebertson i Fanny Louisa Dorothea Richardson, l'esposa del primer que signava com a F.D. Hebertson. Tots dos eren geògrafs notables de la geografia britànica de principis del segle xx i estaven relacionats amb Patrick Geddes, i amb Frederic Le Play i el seu deixeble Edmon Demolins, el qual devia ser el responsable de passar l'obra a Palau Vera. El llibre assenyala la influència del medi ambient sobre la humanitat i explica el tipus de vida i de treball en diferents ambients o grans regions mundials.

Un any després va aparèixer a la mateixa editorial la *Geografia Universal* del propi Palau Vera, que estudiava la Terra a base de les seves grans regions naturals, perquè segons l'autor els avantatges d'aquesta forma d'exposició eren moltes. En primer lloc, considerava la regió natural com una unitat orgànica en què uns fenòmens depenien d'uns altres i rebutjava el determinisme perquè creia en la importància dels fets humans i econòmics, i en la necessitat de no deixar de banda el factor històric, que intervé d'una o altra manera en les manifestacions humanes. Malgrat que no volia ser determinista, remarcava molt la influència de les condicions naturals sobre els fenòmens de la geografia

humana, com en el cas de les ciutats, la població, la indústria, el comerç, etc. Com a complement del text recomanava un bon atlas i la utilització d'àlbums de postals, gravats i fotografies.

El mateix any i després de l'obra anterior, va sortir al mercat la seva *Geografia de España y Portugal*, que portava sota el títol la frase (Estudiada a base de las grandes regiones naturales). En ella especificava les obres que havia consultat per redactar-la, entre les quals el *Resumen Fisiográfico de la Península Ibérica* de Juan Dantín Cereceda, l'*Archivo geográfico de la Península Ibérica* d'Emili Huguet del Villar, la *Nouvelle Gographie Universelle* d'Elisée Reclus, la *Cataluña* de Pere Estasen o *Estudios geográficos* de Rafael Torres Campos. En el prefaci de l'obra Palau feia notar que era el primer intent de presentar de forma elemental un estudi del país, prenent com a unitat geogràfica la regió natural, perquè l'interessava poder explicar de forma elemental el procés formatiu dels fenòmens geogràfics i com les regions naturals es transformaven fruit d'un procés impulsat en part per les forces naturals i en part per les energies humanes, un procés que resultava altament educatiu. Tant les idees de Dantín com les dels Hebertson hi eren molt presents.

El treball que en aquells anys desenvolupà Palau Vera en qüestions de publicacions didàctiques de diferents disciplines i en les geogràfiques va ser febril. Sobre Geografia, publicà per al Consell de Pedagogia de la Diputació de Barcelona uns quaderns titulats *Resum de Geografia d'Europa*, un *Resum de Geografia d'Amèrica* i *Els continents colonials* (referida a Àfrica i Àsia), també s'ocupà de la publicació de mapes murals i de quaderns d'exercicis per als alumnes de les escoles. Participà activament en les primeres Escoles d'Estiu de la Mancomunitat de Catalunya, junt amb altres prestigiosos professors, i donà conferències sobre temes relacionats amb la Geografia.

Al'any 1918, va ser nomenat professor de Geografia, Etnografia i Colonització de l'Escola d'Alts Estudis Comercials, que anys a venir esdevindria la Facultat de Ciències Econòmiques. Justament aquest any, va estar becat per la Mancomunitat de Catalunya per anar a Suïssa per aprofundir en els coneixements geogràfics. Segurament hi anà a l'estiu i possiblement a la Suïssa alemanya, ja que acabat d'arribar d'aquell país s'entrevistà el 12 de setembre amb el president de la Mancomunitat de Catalunya per donar-li compte de l'estada.

Una altra obra molt destacable de l'autor va ser *La educación del ciudadano*, publicada el 1918, que vol il·lustrar els joves sobre el que és la societat, el que cadascú deu a la comunitat i com cada ciutadà pot contribuir a la vida social i política. Aquest llibre és a més interessant perquè deixa entreveure el pensament de l'autor, la seva ideologia democràtica i liberal, molt d'acord amb la seva vinculació amb la burgesia emprenedora. Palau Vera creia que els joves havien d'estar preparats per l'acció i que per a aquest fi havien de llegir biografies de grans personatges històrics que poguessin fer servir de guia. Una raó que el portà a dirigir una col·lecció titulada "Vida de Grandes Hombres" de la Seix

i Barral, en la qual ell escriví les biografies de George Stephenson, Alexandre Magne, Juli Cèsar i Cristòfol Colom.

Els llibres de Joan Palau Vera tingueren un gran èxit, de tal manera que les reedicions s'anaven succeint any rere any i en algun cas arribaren fins els anys cinquanta i escaig. En el tema de Geografia, Pau Vila s'ocupà, a la mort de Palau, d'anar actualitzant els continguts de les seves obres, llibretes d'exercicis i mapes.

Joan Palau Vera morí de tifus l'any 1919, als quaranta-quatre anys, i deixà orfes un fill i una filla. El fill va ser farmacèutic i morí el 1941 sense descendència. La filla es casà amb Joan Antoni Espasa de l'editorial del seu cognom i tingueren un fill i una filla, néts per tant de Palau Vera, encara que mai conegueren l'avi. La vídua de Joan Palau Vera, la senyora Mariana Kernast, que era tot un caràcter, va morir a l'any 1988 i a l'edat de 103 anys. Els néts van adquirir la visió de l'avi, que els traspasà la seva esposa: un home intel·lectual, idealista, rodejat de llibres i molt despreocupat pel tema de l'economia domèstica.

La importància de Palau Vera per la Geografia catalana i espanyola, va ser més la d'un renovador de materials pedagògics i actualitzador de continguts, que no pas la d'un investigador que aportés noves visions i interpretacions d'un territori concret. Altra cosa hauria estat d'haver viscut més anys i haver pogut formar una escola de deixebles i col·laboradors. El seu successor com a professor a l'Escola d'Alts Estudis Comercials, va ser el jove Joan Oller, format a Lovaina i coneixedor de l'escola vidaliana, que hi impartí Geografia econòmica, però desgraciadament morí al cap de pocs anys, sense poder deixar fruits. A l'Escola de Bibliotecàries, renovaren el pla d'estudis i desaparegué la Geografia General. La sort va ser que a l'Escola del Treball contractessin Pau Vila que tornava de Colòmbia sense feina, però amb moltes ganes de fer-ne, i la geografia catalana trobà un nou lideratge i un nou paradigma.